

РЕЦЕНЗИЯ

на представените трудове за участие в конкурс
за академичната длъжност *професор*,
обявен от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ в ДВ, бр. 101 от 20
декември 2016 г. в професионално направление 2.1 Филология (Български език –
българска диалектология) за нуждите на Секцията за българска диалектология и
лингвистична география

Рецензент: Проф. д-р Елка Мирчева

Кандидат: Доц. д-р Славка Георгиева Керемидчиева-Цветанова

Единствен кандидат в обявения в бр. 101 на ДВ от 20.12.2016 г. конкурс за академичната длъжност *професор* за нуждите на Секцията за българска диалектология и лингвистична география е доц. д-р Славка Керемидчиева.

Славка Керемидчиева завършва специалност *Българска филология* в СУ „Св. Климент Охридски“ през 1977 г. Целият ѝ професионален и научен път е свързан със Секцията за българска диалектология и лингвистична география към Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, където постъпва веднага след завършване на висшето си образование и без прекъсване работи до днес. Заема последователно длъжностите *технически помощник, специалист филолог, научен сътрудник (III-I ст.)*. През 1988 г. защитава успешно дисертационен труд на тема *Говорът на Ропката*, за който ѝ е присъдена научната степен „доктор“. Получилият изключително висока оценка дисертационен труд е издаден като монография през 1993 г. През 2000 г. д-р Керемидчиева се хабилитира с пореден монографичен труд – *Говорът на с. Зарово, Солунско*, в който с предоставен материал участва М. Вачева-Хотева. Тези две научни изследвания не се вземат предвид в настоящата рецензия, защото те са получили вече компетентната си оценка, но държа да отбележа, че те предизвикват широк отзвук, за което са свидетелство рецензиите в наши и чужди научни списания.

Доц. Сл. Керемидчиева има богат опит в обучението на студенти, специализанти и докторанти. През периода 1978-1985 г. ръководи работата на групи, които на терен събират диалектен материал. СБДЛГ прие значителен брой студенти, които се обучаваха в рамките на програмата *Студентски практики 2015*. По този проект кандидатката е работила с 11 души. Консултирала е аспиранта на Токийския университет Кента Сугай. Във връзка с

обучението и подготовката на компетентни млади кадри, както и приобщаването им към научния състав на Института заслужава специално да се отбележи работата ѝ с докторантката Маргарита Котева, която през 2015 г. успешно защити докторат на тема *Названия на храни и напитки в българските диалекти – лексикосемантична характеристика* под ръководството на доц. Керемидчиева.

Доц. Керемидчиева е участник в 11 научни проекта на СБДЛГ, като ръководи 5 от тях (2 национални и 3 международни).

Доц. Сл. Керемидчиева е автор на 141 публикации.

В конкурса за академичната длъжност *професор* кандидатката участва с 141 научни публикации трудове – самостоятелно или в съавторство 30 книги, атласи и карти (след хабилитацията 28), 79 студии и статии (след хабилитацията 49), много хроники, рецензии и персоналии. Самостоятелно или в колектив са изработени монографиите *Копривицица – история и език, Казано по каменски. Етнолингвистично изследване на кв. Каменица – Велинград, Еркеч – паметта на езика*. Тук без колебание ще добавя и един приет за печат труд в съавторство с Л. Василева – *Лексикалната система на един родопски говор – говора на Ропката* (320 с.), който поради неосъществената си печатна реализация не участва в конкурса. Добре си спомням обсъждането на това изследване и извънредно високите оценки, които то получи. Към това се добавя участие в 5 атласа (в колектив), на които ще се спира по-долу, студия, която добавя български материал към *Общocarпатския диалектен атлас* (с Л. Василева), *Речник на редки, остарели и диалектни думи и изрази* (с Л. Антонова), *Карта на диалектната делитба на българския език* (с електронен вариант) (в съавторство), *Речник на редки, остарели и диалектни думи и изрази* в публикуваните през 2002 г. *Родопски песни от Долен Рупчос*.

Доц. Керемидчиева е изнесла 41 доклада на различни научни форуми у нас и в чужбина.

Още с дисертационния си труд Сл. Керемидчиева прави ясна заявка, че в българската диалектология навлиза компетентен изследовател, способен с еднаква лекота да види детайла и да направи обобщение. Тя има таланта да формулира въпроси и да навлиза надълбоко в привидно намерили в науката своето решение проблеми. За кратък период авторката публикува две проучвания, посветени на диалектите на съвременни български градове – *Копривицица – история и език* (2007) и *Казано по каменски. Етнолингвистично изследване на кв. Каменица – Велинград* (2008). В духа на класическите постановки в

диалектологията и търсенето на селища (изключително и само села), за чието население се смята, че не са преселници, преди няколко десетилетия изследването на диалект в смесен и при това градски район би било невъзможно. С тези свои монографии доц. Сл. Керемидчиева доказва, че това не само е възможно, а че в тези привидно неинтересни за учените региони се крие невероятно любопитен, неизвестен и неописан материал, като пъстрата картина от взаимодействия между диалекти и влияние на книжовния език далеч не е обърквана и неясна, а дава възможност за проучване на интердиалектни формации.

В монографията за Копривщица авторката разчита на собствен, събран на терен материал. Това обаче за нея не е достатъчно. В изследването ѝ преките наблюдения успешно се допълват от легендарни и исторически свидетелства, от богат онимен материал. В комплексното изследване сериозна тежест е отделена на използването на богатата колекция от документи от Възраждането, книжовната практика на писатели и просветни дейци, произхождащи или свързани с Копривщица. Извънредно високо оценявам този новаторски подход и го приветствам. Книгата и няколкото предшестващи я статии показват, че подобни изследвания са много перспективни. Изводите на Керемидчиева добавят много нови и коригират съществено стари тези, в това число и принадлежността на диалекта към пирдопския *a*-говор. Интересна смес от източни и западни черти формира специфичната копривщенска наддиалектна система (терминът е на авторката).

Наскоро след излизането на монографията за Копривщица доц. Керемидчиева публикува *Казано по каменски. Етнолингвистично изследване на кв. Каменица – Велинград* (2008). За втори път в своята кариера изследователката има шанс да ѝ бъде поверен за проучване и по-нататъшно изследване безценен материал, събиран години наред от привързани към своя род ентусиасти. След Зарово това е бившето село Каменица, което като част от Велинград не е било обект на диалектоложки проучвания. Материалът, предоставен от Г. Пухалев, надграден и интерпретиран от авторката е представен в първото по рода си етнолингвистично изследване на Каменица. В него до празничната обредност се нареждат общата характеристика на говора, историческите звукови промени в съпоставка с другите родопски говори, лексиката, представена в тематични групи, типовете диалектизми. Високо следва да бъдат оценени изработеният Речник, както и приложените списъци на Прякори и прозвища и Местни имена. Осем от представените в конкурса статии са свързани с темата за Каменица. Извън този брой е една публикация, която искам да открия. Тя носи заглавие

За диалектните граници и границите на диалектните явления и е базирана на материал от два, изследвани от Сл. Керемидчиева диалекта – този на Зарово, Солунско и на Каменица. В тази разработка изследователката демонстрира способността си да излезе от конкретния материал и да достигне до важни обобщения. Интересни връзки между двата отдалечени териториално, но разположени в ятовата зона говора дават основание за твърдението, че няма диалектни разлики, а само граници на диалектни явления.

Темата Зарово продължава да вълнува авторката и след публикувания обемен монографичен труд, като става повод за появата на статията *Форми за сег. вр. на спомагателния глагол „съм“ в говора на село Зарово, Солунско* и на обобщаващата тъжна равностметка за *Съдбата на едно българско говорно ядро в Солунско*.

Доц. д-р Сл. Керемидчиева е отличен познавач както на българските диалекти, така и на актуалното състояние на изследванията, посветени на тях. Изключително ползотворна се оказва идеята ѝ за теренни проучвания в с. Еркеч (Козичино). От времето на Ј. Милетич, който открива за науката уникалния български говор, като че ли това е едно от местата най-често изследвано от диалектолози. След първите публикации на Милетич и 60 г. след проучването на селището за БДА екипът на доц. Керемидчиева доказва, че това далеч не означава, че още проучвания не са необходими. Монографията *Еркеч – паметта на езика* (2012) се базира на материал, събран на терен. Противно на очакванията за отмиране отдавна известните на науката особености на диалекта показват забележителна устойчивост. Тези тенденции са подробно описани от кандидатката, чието дело е разделът *„Говорът на Еркеч – традиции и тенденции“*. Уникален и несъбиран досега лексикален материал е намерил място в Речника. Цикъл от 5 статии, свързани с темата Еркеч, представя изчерпателно отделни моменти от характерни особености на еркечкия говор. Тук ми се иска да открия една изключително занимателно написана статия, в която лексикален материал от Еркеч помага в отговора на въпроса *На Катя ли е Катиното мезе?*

Няколко от представените за конкурса публикации: *Projekt Bulharský nářeční slovník (hlavní rýsu koncepte jeho zpracování)*, *Методологически принципи за съставяне на Български диалектен речник*, *Фолклоризмите като градиво за Българския диалектен речник*, *Книжовно или диалектно*, *Полисемия и омонимия в родопската макродиалектна система* са посветени на изясняване на концепцията за съставяне на общонароден диалектен речник. Поставени и успешно решени с илюстративен материал са редица принципни въпроси –

подбора на словника, границата между приетите в лексикографската практика класификатори „книжовно“ и „остаряло“, мястото на лексиката с тясно диалектен и на тази с наддиалектен характер.

Осъзнавайки необходимостта не само от академични, но и от по-малки специализирани речници, в частност на българската диалектна лексика, доц. Керемидчиева в съавторство с Л. Антонова публикува *Кратък речник на диалектните думи* (2001). Десетилетия делят този справочник от *Речник на редките, остарелите и диалектни думи в българския език*. За тези години са настъпили съществени промени в нашия език. Те са отразени в словника на съвременния диалектен речник. Теоретичната платформа за създаването на подобни трудове е представена в статията *Приложна диалектна лексикография*.

Доц. д-р Сл. Керемидчиева проявява подчертан интерес към лексиколожки изследвания. Няколко е представените заглавия са насочени към изследване на отделни лексеми: *Към етимологията на обичая сурва и производните му*, *Холка – една невключена в речниците дума*, *Едно „изчезнало“ звено в етимологичната верига – същ. име дрезга и производните му*, *Хребет – един мним русизъм в българския език*, *Житието на една дума от Софрониевия речник*. В тях проличава умението на компетентния и опитен изследовател, който има способността да се потопи в изследването на една лексема или словообразователно гнездо и търпеливо да попъхва с нови и нови лексеми безкрайното богатство на българските диалекти.

Съществена част от научната дейност на доц. Керемидчиева представлява участието ѝ в национални и международни атласи, както и изработването на отделни карти. Тук непременно искам да подчертая огромния опит на кандидатката, която е участвала в изработването на *Родопски лексикален атлас*, *Атлас на тракийските говори*, *Атлас на българските говори в Егейска Македония*, *Атлас на българските говори в Босилеградско и Царибродско*, *Атлас на говорите в Р Македония*. Тези атласи не намират печатна реализация, но огромната им стойност пролича при изработването на *Обобщаващите тонове от Българския диалектен атлас*. Авторката има участие в изработването на всички негови части: *Български диалектен атлас. Обобщаващ том. Т. I-III. Фонетика. Акцентология. Лексика* (2001) и излезлия наскоро *Български диалектен атлас. Обобщаващ том. Т. IV. Морфология* (2016), както и в съвременния и принципно различен начин за ареално, а не точково представяне на диалектния материал. Многоцветните карти, снабдени със

задълбочени коментари, представят единството на българския език в понякога невероятното му диалектно разнообразие.

Кандидатката участва в екипа, който изработи Карта на диалектната делитба на българския език и нейния електронен интерактивен вариант. В нея са коригирани някои диалектни граници и са въведени нови термини, отнасящи се към класификацията на българските диалекти. Това начинание получи заслужено извънредно висока оценка и признание.

През 2005 г. беше подновена работата по Общославянския диалектен атлас. Доц. Керемидчиева е част от българския екип. Включително с нейните усилия бяха изработени *Общеславянский лингвистический атлас. Серия Лексико-словообразовательная. Болгарские материалы. Т. 1. Животный мир. Т. 2. Животноводство. Т. 3. Растительный мир. Т. 8. Професии и общественная жизнь*” (2013) и *Общеславянский лингвистический атлас. Серия Фонетико-грамматическая. Выпуск 1. Рефлексы *ĕ. Выпуск 2а. Рефлексы *ĕ. Выпуск 2б. Рефлексы *ŕ. Выпуск 3. Рефлексы *ьr, *ьr, *ьl, *ьl. Выпуск 4а. Рефлексы *ь, *ь. Выпуск 4б. Рефлексы *ь, *ь. Вторичные гласные* (2015), както и първия том на ОЛА с български материал – *Общеславянский лингвистический атлас. Серия Лексико-словообразовательная. Выпуск 10. Народные обычаи.* (2015). Работата по ОЛА дава на изследователката богат материал за наблюдения. В резултат от това се появяват публикациите *Българский лексический материал в Общеславянском лингвистическом атласе. Т. 1. Животный мир. Т. 2. Животноводство. Т. 3. Растительный мир. Т. 8. Професии и общественная жизнь, Украинските диалекти – свързващо звено между Изтока и Запада в славянския езиков свят, Българските диалекти в лингвогеографски аспект в Общославянския лингвистичен атлас, Нови данни за мястото и ролята на българските диалекти в славянското езиково семейство, Съвместни лингвогеографски публикации на учени от БАН и РАН* (с Л. Василева).

Съзвучен с темата за славянското езиково семейство е интересният българо-словенски проект *Електронен модел за съпоставително изследване на български и словенски език на диалектно равнище*, в рамките на който доц. Керемидчиева публикува изследването *Българските и словенски диалекти в лингвогеографска проекция в общославянски аспект*. С интересни факти и неочаквани паралели трудът подпомага реконструкцията на прародината, като привежда данни за съвременното диалектно състояние на езиците.

В съавторство с Л. Василева и М. Витанова доц. Сл. Керемидчиева публикува „*Българские полевые материалы для „Общекарпатского диалектологического атласа”*”.

Извънредно интересната съвременна езикова ситуация, изследвана на терен в Каменица, Еркеч, Белоградчишко, Луковидско, Тетевенско, Казанлъшко, Троянско с новото отношение към миналото и езика на дедите, както и ревнивото съхраняване на различността във все по-интегриращия се свят дават материал на Керемидчиева за една много интересна публикация, чието заглавие преди години би будило недоумение – *За престижността на диалектното*. Във връзка с тази тема са и статиите *Превод и диалектно* и *Реликти в българските диалекти от междуезиковите контакти на Балканския полуостров (с оглед превода им на чужд език)*.

Прегледът и оценката на материалите, с които доц. д-р Славка Керемидчиева участва в конкурса за *професор* по 2.1 Филология (Български език – българска диалектология) за нуждите на Секцията за българска диалектология и лингвистична география, показва, че те отговарят на всички изисквания за заемане на тази академична длъжност. Керемидчиева е изявен признат учен със забележимо присъствие и солидни приноси във важни области на българската диалектология, лингвистичната география, лексикологията, диалектната лексикография. Тя успешно съчетава трудоемката, често неблагодарна и лошо оценена работа по колективните проекти на СБДЛГ с впечатляващ брой индивидуални разработки. В тях тя демонстрира подчертано новаторски подход, а трудовете ѝ са модел как може да се прави диалектоложко изследване в началото на XXI век. Постигнатите впечатляващи резултати са свидетелство, че диалектите не умират, а претърпяват промени, изследването на които изисква принципно нова теоретична платформа.

Доц. Керемидчиева тя има дългогодишен опит в управлението на научни дейности, участие в научни проекти. Тя притежава уменията да работи в екип и да ръководи екип. Многобройни са успешно завършените проекти с нейно участие и под нейно ръководство. Всичко това ми дава основание убедено да препоръчам на членовете на научното жури да гласуват положително за присъждане на доц. д-р Славка Георгиева Керемидчиева-Цветанова на академичната длъжност *професор*.

20.03.2017 г.

Рецензент:

(проф. д-р Елка Мирчева)